ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿ
ԿՈՍՏԱՆԴԵԱՆ

ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ

1849 — 18 ՄԱՐՏ | ՆՈՒՄԻՐԱ — 102 | ՃԻՄԱԶԻՒԼ ԷՎԷԼ 6 — 1265

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԼՈՆՏՈՆԱՑ թերթերնուս մէկուն մէջ ծանուցինք՝ վեհափառ Սուլթանին Իզմիտ գնալը ու վերադառնալը, հիմա ալ անոր վրայօք հետեւեալ տեղեկութիւնը կը հաղորդենք բարեսէր ընթերցողաց։

«Նորին Վեհափառութիւնը՝ բէշիկ ախորի ուրբաթ օրը ժամը չորսէն յետոյ շոգենաւով մեկնեցաւ Մայրաքաղաքէս, որուն ուղեկից էին արժանաւոր սպարապետը Ռէշիտ փաշան եւ Թօփխանէի միւշիր բարձրապատիւ Ֆէթհի փաշան. Նոյն օրը ժամը 10 էն յետոյ հասաւ Իզմիտ ու հոն գտնուած արքունի հովանոցը իջաւ։»

«Օգոստափառ Կայսրին այս Ճանապարհորդութիւնը Իզմիտու արքունի գործարանները տեսնալու համար էր. բայց Նորին Վեհափառութիւնը ամէն բանէն յառաջ Իզմիտու նահանգը բնակող հասարակութեան հանդստանքը քննելու հոգ տանելով՝ երբոր իմացաւ, որ անոնց բարեկեցութիւնը որ քանի մը կուսակալաց ու նահանգներ կը ծագին, աւելի գոհ եղաւ։

Այս արքունի գործարանը եւ ուրիշ տեղուանքը շրջագայելով՝ տեսաւ որ ամէն բան իր բարեկարգ կանոնը համաձայն կարգի դրուած է, հաւանեցաւ ու գործակալներուն ալ յայտնելով իր հաճութիւնը՝ խնամակալ գտնուեց. Նաեւ խեղճ մը աղքատ ու արժանաւոր եւ կարօտեալ մարդոց՝ որոնք Ճամբուն վրայ հաւաքուած էին, պարգեւ բաշխելով իր շնորհքը մատնանիշ րաւ։

Նորին Վեհափառութիւնը՝ երկու գիշեր նոյն հովանոցը հանգստանալէն յետոյ՝ շաբաթ օրը՝ որ էր երեքշաբթի, ժամը հինգին Ճամբայ ելաւ շոգենաւով, ու ժամը եօթնին հասաւ Հէրեքէյի գործարանին առաջքը, հոն ալ՝ ինչպէս որ մտքը դրած էր, շրջագայեցաւ ու շինուած կերպասները տեսնելով եւ գործարանին կարգաւորութեանը նայելով հաւանեցաւ։

Այն գիշերը գործարանին մօտ գտնուած արքունական սենեակին մէջ հանգստանալէն յետոյ՝ հետեւեալ չորեքշաբթի օրը՝ որ Մայրաքաղաքէս մեկնելուն հինգերորդ օրն էր, ժամը մէկին Ճամբայ ելաւ շոգենաւով, ու երեք ու կէսին հասաւ Փօրթ քէօյի րսած գիւղին առաջքը, որ Եալովա քաղաքէն առջին ծովեզերեայ տեղերն է. ուսկից մէկուկէս կամ երկու ժամ հեռի գտնուած գաղջաւ(?) ջուրերը գնաց տեսաւ, եւ անկէ վերջ Իզմիր (?) քաղաքէն յետոյ՝ դարձաւ շոգենաւը։

Վերադարձին՝ գիւղացիք հաւաքելով հոն բարձր ձայնիւ բարեմաղթութիւններ ըրին Նորին պատուական եւ անգին կենացը երկարութեանը համար եւ յաջողութեան մաղթեցին։ Խնամակալ Արքայն ժամը ութնին մօտ մեկնեցաւ անկէ ու 11 ին հասաւ Մայրաքաղաքս»։

Եւրոպիոյ արքունի գործարանները մինչեւ հիմա Օսմանեան քաղաքներուն մէջ տեսնուած չէր. որոնք՝ հանճարաւորութեամբ Կայսերական մերոյ հաստատելով՝ մեծ պարծանք մը եղան թէ աշխարհիս եւ թէ աղգին։ Բարեխնամ Կայսերական տանիքի աւելի մեծ մեծութեան ալ ունի, որոնցմով իր երկիրը եւ ազգութիւնը Ճշմարտապէս վերստին կենդանացուցած է. ինչպէս են՝ անձի եւ ստացուածքի վրայօք շնորհած ապահովութիւնները, որ հասարակութիւնը այժմ կը վայելէ՝ Նորին Վեհափառութեան Թագաւորական գահը ժառանգելէն ի վեր. նաեւ հողագործներուն մէջ գրամ շնորհելով եւ գանձը յօրդորելով երկրագործութիւնը իր երկրին մէջ ծաղկեցնելու հոգ տանելը, որոյ հետեւանք քննած ու Ճիշդ հասկցած է, որ մէկ երկրին ծաղկիլը՝ հողագործութեան միջոցաւ միայն կրնայ ըլլալ, եւ իր ընդարձակ երկիրներն ալ աշխարհագրական դրութեանը պատճառաւ երկրագործութեան ամէն կերպով յարմարութիւն ունի եւ շատ ալ հասոյթ կրնայ տալ, ինչպէս որ ասոր օգտակար պտուղներն ալ օր ըստ օրէ կը տեսնուին։

Ասոր վրայ ամէն մարդ իր քրտամբը ձեռք բերած հասոյթը խեղճ մը հողատէրհաւասար մարդոց կամ ենիչէրիներուն կերակուր չընելով (ինչպէս որ յառաջները կ'ըլլար,) անդամ մը օրինաւոր տասանորդը ու տուրքը տալէն վերջը՝ մնացորդը կը պահէ՝ իր աղքատ տունը Ճամբարելու համար, եւ Օսմանեան Տէրութեան կայսերական օրէնքին ու գիւղին միջոցներ տեսնալով ուրախ չափ սկսած՝ էն աշխատելու, որով յաջողութեամբն առատ, ազատութեան տասանորդին ալ օր ըստ օրէ աւելնալով, թանգանութիւն յառաջ բերած տասանորդ կանոնը կը զուարճանայ, ինչպէս որ տրամադրած է արքունի գանձատունը, այժմ անոր մինչեւ եռապատիկը հասած է. ու սկից աղէկ կը մակաբերուի հիմա երկրագործութեան մինչեւ ուր աստիճան ծաղկած ըլլալը։

Ծովեզերեայ քաղաքները նաեւ անոնց մօտ գտնուող տեղերը բնակողները իրենց ձեռք բերած հասոյթը գիւղութեամբ մը ծախելով՝ մեծ օգուտ քաղելին յայտնի է. բայց ծովեզերքէն հեռի գտնուողները՝ զուրկ էին այս օգուտէն, որովհետեւ Ճամբաները չշինուած ըլլալուն՝ հասոյթ տանելու ու բերելու դժուարութիւն կը քաշէին, այն որ բարեխնամ Արքային խնամքը դէմ ըլլալով՝ մասնաւորապէս կը բաղձայ, որ կարեւոր եղած տեղերը կամաց կամաց Ճամբաներ շինուին, նաեւ քանի մը գետերն ալ մաքրելով միջոց մը ըլլան տարանք կրելու, որոց գործադրութեանը սատարեալ պիտի նայի։

Ասա կը հասկցուի որ Նորին Վեհափառութիւնը նախ եւ յառաջ գիտակ է կարեւորագոյն եղած բաները հաստատելով ու գործարաններուն հաստատութիւնն ալ իրեն երկրորդական հարկ համարելով հոգ տարած է, եւ այս ալ՝ անկէց դուրս երկիրները տարանք քշելու կամ դրսէն գալիքներուն հարկաւորութիւնը նուազեցնելու միտք չէ. այլ՝ ինչպէս որ ամէն ազգութիւն կը բաղձայ որ իր երկրէն դուրս եղած տարանքը ներս մտածէն աւելի ըլլայ, նմանապէս Օսմանեան ազգութեան ալ ուզածը այս է. այն որ իր հողէն եղած հասոյթներուն արդիւնաւոր ըլլալը պիտի կատարէ։ Որովհետեւ քաջայայտ է թէ Եւրոպայի ամէն կողմը այսչափ յառաջացած գործարաններ գտնուած ըլլալէն՝ անկէց հոն ապրանք չը կրնար ծախուիլ, եւ ատոնց մէկ քանի գործարաններուն բանուածքը՝ Օսմանեան Տէրութեան գաւառներուն ընակչացը կարօտութիւնը չը կրնար լեցնել, ի հարկէ ուրիշ տեղերուն ապրանքին կարօտ են։

Ասոր մեծագոյն Խնամակալին՝ այս գործարանները հաստատելուն վրայօք ունեցած բարի դիտաւորութիւնը ասոնք չեն, այլ իր

հովանաւորութեամբը օրէ օր բարեկարգելու վրայ եղած իւր տէրութեան երկրին մէջ իրբև քաղաքակրթութեան յարմար ցանկալի արհեստներէն ալ գործքին, և այսու առիթով իր հպատակներէն խել մը մարդ ապրուստ ճարին. որուն հայրենասէր և ազգասէր մարդիկ ըլլալ չափ կը ցանկան, ու մեր բարեմաղթութեն Նորին Վեհափառութեանը՝ առանց բազմաթիւ գործարաններ շինելու յաջողութիւն խնդրելով։

ՅԱՅՏՆԻ է որ Օսմանեան Տէրութեան եկամուտները ամէն տարի մարտ ամսոյն մէջ ուզողներուն կը ծախուին կամ կը յանձնուին գանձատունէն, ուստի ներկայ տարւոյ ալ մարտ ամիսը հասած ըլլալով՝ եկամուտները ծախելու կամ յանձնելու ժամանակը եկաւ։ Բայց անցեալ տարիներ տասանորդ կամ ուրիշ տուրք ծախու առնողներուն քանի մը կերպիւ հարստահարութիւններ ըրած ըլլալնին լսուած ու ստուգուած ըլլալով, խնամակալ Արքային բարձրագոյն դուռը խրկած հրամանագրին մէջ հրաման ըրեր էր, որ այս բաներուն հասարակ կանոն մը դնելով՝ հարստահարութիւնները բոլորովին վերնան։

Ըստ այսմ նոր հրամանի Նորին Նախարարները ասոր վրայօք խորհուրդ ըրին և որոշեցին, թէ որովհետև տէրութեան եկամուտները ծախու առնողներուն ժողված տուրքերը՝ ամէն տեղ մէկ մէկ կերպ ըլլալով իրարու հաւասար չեն, և որոշեալ չափ մը ու կանոն մը չունին, նաև գնահատութեան տումար (Թարիֆէ) ալ չկայ, այլ՝ նախնական սովորութիւնը այսպէս է ըսելով՝ խել մը հարստահարութիւններու ձեռնամուխ կ'ըլլան։

Ի վերայ այսր ամենայնի՝ այս տուրքերը քանի մը կերպ բաժնէ բաշխուցեալ ըլլալով, պէտք է որ ասոր վրայօք հասարակ կանոն մը ըլլի. բայց ներկայ տարւոյս մարտ ամիսը մօտեցած ըլլալով՝ ժամանակը չներեր որ ասոր վրայօք երկար բարակ խորհրդածութիւն ըլլայ. ասոր գալ տարւոյն համար սոսկ մէկ կանոն մը մտածելու պայմանաւ, հիմակու հիմա միայն գանձատունը ծանօթ եղածներուն վրայօք գնահատութեան տումար մը շինուի, ու քանի մը լեզուաւ տպուելով՝ Իլթիզամճիներուն մէկ մէկ հատ տրուելէն 'ի զատ՝ պէտք եղածին չափ 5—10 օրինակ հատ ալ նահանգներուն ու գաւառներուն խրկուի. որպէս զի ամէն մարդ իմանալով՝ նոյն տումարին համեմատ տուրքը (բաժը) վճարէ, և Իլթիզամճիներն ալ աւելի բռնութ առնելու կարող չըլլան։

Ու թէպէտ ամէն մարդ գիտէ որ Իւշիր բռնած տուրքը տասնէն մէկն է. անոր համար Իլթիզամճիները անկէ աւելի պահանջելու չեն չըլլար, բայց անոնք ալ առած տասանորդնին՝ ուրիշ կերպով առնելով այս կողմէն քանի մը կերպ հարստահարութիւն կ'ընեն, պատճառ բռնելով այն կանոնը որ յառաջները սահմանուած է, որովհետև նոյն կանոնին պահանջմամբը՝ տասանորդ տուող մարդը իր տուած տասանորդը ձրիապէս խարմանին տեղէն մինչև իրեն ցոյց տրուած շտեմարանը կամ տեղը պէտք տանի, բայց հեռու պէտք չըլլայ տեղը, և անկէ ալ խիստ մօտ գտնուած նաւահանգիստը պէտք իջեցնէ քիլէ մը վարձքով։

Ըստ այսմ Իլթիզամճիները՝ այս կանոնը չարաչար գործածելով, ծիրապէս տասնըկը տեղերը իրենց բանին ինչպէս կուզան նէ՝ նոյնպէս կտաւշարկեն, ու անկէ ետքը վարձքով նաւահանգիստը իջեցնելու վրայօք ալ կերպ կերպ առաջարկութիւններ կ'ընեն։ Ասոր համար հարկ է որ հեմ հասարակութիւնը այս կերպ հարստահարութիւններէ ազատ ըլլայ ու հեմ ալ տէրութեան եկամուտին վնաս մը չըլլայ։ Ուստի խարմանին տեղէն մերձակայ եղած ու իրեն ցոյց տրուած շտեմարանը կամ տեղը պէտք տանի ըսածնին ալ աս է որ մէկ գիւղացի մը առաւօտուն իր տեղէն ելլալով՝ իրիկունը դարձեալ իր տեղը դառնալու համար որչափ ճամբայ ընել կամ հեռի երթալ հարկ է նէ՝ այնչափ պէտք ըլլայ տանելիք տեղին հեռաւորութիւնը. անոր համար Իլթիզամճիներուն տասանորդ առած ցորենը կամ սիմինքը կրել տալու առեւտրին յատենին նկատելի. և նաւահանգիստը իջեցնելու համար տուելիք վարձքն ալ չափաւոր ըլլայ։

Այս որոշումը՝ տասանորդ յանձնուելու վրայօք գրուելիք հրովարտակներուն մէջ վերտառեր եղաւ, և բարձրագոյն Փոխսադրութեան ընդհանուր պատուէր գրեց վեհամփոփ կուսակալներուն. նաև բոլոր Իլթիզամճիներուն հոս ալ հասարակ պատուէրներ ըլլալով ձեռքերնուն պայմանագիր տրուեցաւ։

Ի վերայ այսր ամենայնի՝ այս բանը Նորին Վեհափառութեան խնամքը դէմ ըլլալով կամեցաւ որ գալ տարի այս տասանորդ կրելու ծանրութիւնը բոլորովին վերնայ հասարակութեան վրայէն, և հրաման ալ ըրաւ, որ հիմակուընէ սոսկ հնար մը մտածելով՝ ժամանակին գործադրութեանը նայուի։

ԱՐՇԻՊԵՂԱԳՈՍԵԱՆ կղզիներուն կուսակալ վսեմափայլ Սամիհ Էթի փաշան՝ ապրիլ ամսոյն երրորդ երկուշաբթի օրը վեհափառ Թագաւորին ներկայացաւ, ու խորին յարգանօք շնորհակալութիւն մատուցանելէն յետոյ՝ նախարարաց յանձնեցեալ նշաններէն նշան մը ընկալաւ։

ԲՈՒՍԱՅԻ արքունի բանակին նախկին հրամանատար Կոթիճ Օսման փաշան որ Քիւրտիստան նուաճելէն յետոյ մեռաւ ու յաղթութեան նշանը և սուրը կարող չեղաւ առնելու, վեհափառ Արքայն անոր ընտանեացը մեծ շնորհներ ընելէն 'ի զատ՝ հիմա ալ մեծ տղան Սալիհ պէյը ու կրտսերը Համտի պէյը իւր ներկայութեանը կանչելով, Քիւրտիստանի յաղթութեան նշաններէն նշան մը շնորհեց մեծին, և կրտսերին ալ սուր մը պարգևեց։

ԲՐԺԱՆԱԳԱՏԻ մաքսապետ Մուխթար պէյը՝ Եգիպտոսի գործակալ գրուած ըլլալուն համար դրամգլուխը շատնալով՝ հարկ եղաւ որ իւր վրայ գտնուած Պօլսոյ գործակալութիւնը (գումրուք էմինութիւնը) ուրիշի մը յանձնուի։

Ըստ այսմ Պաղտատի վսեմափայլ կուսակալին երկրորդ տղան Ճէմիլ պէյը՝ որ անցեալները վեհափառ Թագաւորին շնորհած պարգևները տանելու պաշտօնով այն տեղը խրկուած էր, ժամանակէ մը 'ի վեր հոն գտնուելով՝ այն կողմերուն հանդարտութեանը վրայօք հմտութիւն ստացած ըլլալուն համար, նոյն տեղւոյն գործակալ կարգեցաւ ու Պօլիս կանչուեցաւ։

Յիշեալ պէյը՝ ամէտճի դիւանին ընտիր և գլխաւոր պաշտօնեաներէն ըլլալով, առաջուան պէս նոյն պաշտօնն ալ պիտի վարէ։

ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ կուսակալութեան տակը եղած Սիւրմէնէ քաղաքին երևելի մարդոց տղայքներէն Համամ՝ Ճաֆէր՝ Ըմին և Մրզատ աղաները՝ ծովային զօրաց կարգը մտնելու փափաք ունենալով Պօլիս եկան այս օրերս առանց քուէարկութեան, և որպիսութիւնը Տրապիզոնի վսեմափայլ կուսակալն ալ գրելով վկայեց։ Ըստ որում ասոնց այս փափաքը՝ որ բարեխնամ Կայսերական իւր զօրաց վրայ ցոյց տուած մարդասիրական խնամքէն յառաջ եկած է, պատճառ եղաւ իրենց սատարելութեան մէկ մէկ նշան շնորհելու. և մէջերնուն Համամ ու Ճաֆէր աղաներն ալ ծովային Տէրսանի գլխաւորութեան անցուեցան։

Արտաքին գործոց պետ վսեմափայլ Ալի փաշան՝ հիւանդութեան յայտարարութիւնը իրենց Մու... [illegible]

ԹՕՓԽԱՆԵԱՅԻՆ ու Մէքթէպճիին աշակերտները նաև նոյնոցին մէջ գտնուած տղերուն առաջքը երկաթէ վրայ կանգնող բարեկամ տէրութեանց վաճառականի նաւերէն երբեմն երբեմն կապարեայ գնդակներ կը ձգուին հրացանի և արձանակ կը պարպեն, որով ամբողջ քոնղ նաւերը և ծովեզերեայ տեղերը գտնուողները վտանգի մէջ կը ձգեն. քանիցս անգամ ասոնք յայտնելով խնդրեցինք որ վերնայ այս բանը, բայց մինչև հիմա այս պատուէրները օգուտ մը չըներով՝ տակաւին կան անանկ տեղեր որ զէնք կը պարպեն, և զօրքերներուն կողմանէ որոնք որ այս բանին արգիլուած ըլլալը իրենց կը խոստանալ նէ՝ մտիկ չեն ըներ. ուստի վերստին կը խնդրենք որ ինչ կերպ միջոց պէտք է նէ՝ 'ի գործ դնէք, որպէս զի աս անկարգութիւնը իսկապէս վերնայ։

ՅԱՐԳԻ Մէհմէտ Ամին էֆէնտին Անատոլուի դատաւորութիւնը յանձնուեցաւ արժանեկան հրովարտակաւ, որ ներկայ տարւոյս ապրիլ ամսոյն մէկէն սկսեալ վարէ։

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՒՍՏՐԻԱՅԻ տէրութեան Մաճառի մէջ ունեցած բանակին հրամանատար Լուէժ զօրավարը՝ 20,000 ի չափ Աւստրիացի զօրքով Թօսգանայ գացեր ու ըսպիլ էֆլէրի 21 երրորդ օրը յայտարարութիւն մը հրատա-

րանկեր է, որով կը ծանուցանէ թէ Թօսքանայի մեծ դուքսը ամառը պիտի նայի։

Այս ուրբ բեպկը Էփփէլի 26ին Թուրին մայրաքաղաքը տարածվածին պէս՝ Սառտէնեայի առանձին անդամները բնաւ չէն հաճէր, ու նախարարներուն ալ հարցուցեր են թէ յիշեալ զօրապետին այս բռնած ճամբուն պատճառը ինչ է։

Նոյն օրը առեւտին նախագահ Միւսիւ Ճիօպէրթինը հոն չը գտնըւելով, ուրիշ մէկը մը միջնորդութեամբ խմացուցեր է որ ինքը նախագահութենէն պիտի հրաժարի, և հրաժարելուն պատճառն ալ թէպէտ չէ յայտներ. բայց հասկըցւեր է որ այս բանին վրայօք անդամներուն հետ ըլլալիք հակառակութեանը համար է։

ՎԵՆԵՏԻԿԻ բոլոր բնակիչները աղերսագիր մը մատուցեր էին Աւստրիոյ կայսերը, աղաչելով որ բարեհաճի Վենետ քաղաքը գալու. նմանապէս աղերսագիր մին ալ այս օրերս տրվեր են, որով կը խնդրեն որ ազնուականութեան առաջնորդը չը մերժող քանի մը պատճառաւ փոխառականաց և արհեստաւորաց օգուտ կըլլայ ըսելով։

Իսկ Աւստրիոյ ժողովը առանց խնդրածին հակառակը կուզէ, ու նոյն պատճառով վերցնելու վրայօք ալ խորհրդածութիւն ընելու սկսած է. ուստի Վենետիկը ըսելով ժողովին դիւանադրութիւնը, կայսեր աղերսագիր մատուցանելու փութացեր էին։

Անգլիացիները Վենետ խռովութիւն եղած ատենը՝ խռովութեան պատճառ եղողները իրենց տէրութենէն վախնալով՝ Քորֆու ու Սալոնիկեայի քաղաքները փախեր էին. ուստի Աւստրիոյ տէրութիւնն ալ նոյն փախստականները ուզեր էր յիշեալ երկու տէրութիւններէն, որոնք չեն հաճեր տալու, որովհետեւ դաշնագիրներնուն մէջ չը կար։

Խռովութեան ատենը Աւստրիոյ ապստամբ զօրաց ապստամբներուն մէկ քանի թէպէտ ձեռք անցեր էին, բայց անոնց ընկերները և գլխաւորները Քորֆու փախած ըլլալուն համար՝ զանոնք դատաստանի քաշելու ատեն երկմտութիւն մը եղած չէ։

Քիչ ատեն կայ որ նոյն տէրութեան մէջ 49 գլխաւոր և եօթը օֆիցեալ կապարեայ գնդակով սպաննըւեր էին, և կապարեայ գնդակը նետող մարդոց հրացաններուն ձայնը բնաւ լսած չէր. ուստի հասկըցւեր է որ այս մարդիկը ՖԷՍ-ՖԷՆՑ բռնած անձայն հրացանը գործ կածեն, որպէս զի սմէ ուանց յայտնութիւններ ընելու կարող ըլլան։

Այս սպանութեան ընողները՝ նոյն ազգի խռովարարներէն են, հիմա խռովութիւնը թէպէտ դադրած է զօրաց ուժովը, բայց այն մարդիկները տէրութեան թշնամի ըլլալով կը յանդգնին ծածուկ ատենք եղեռնագործութիւններ ընելու, որոնք մինչեւ հիմա ձեռք անցած չեն և ով ըլլալնին ալ յայտնի չէ։

Աւստրիոյ Վենետայի տեղապահը պատուէր մը հրատարակելով այս օրերս կը ծանուցանէ, թէ զինուորներէն ով որ կապարեայ գնդակով և կամ ուրիշ բանով մը վիրաւորուի և կամ սպաննըւի, ուր տեղ կըլլայ՝ ըլլայ, այն տեղին կամ թաղին բնակիչները ամէնն ալ դատաստանի պիտի քաշըւին։

ԱՒՍՏՐԻԱՅ Վեհափառ կայսրը՝ նախկին կայսերը հետ տեսնըւելու համար Օլմիւցէն ճամբայ ելեր ու Մօտէնի պրոֆ հետ փէրտոլ քաղաքը գացեր էր. և տեսութիւն ընելէն ետքը՝ վերստին Օլմիւց դարձեր է այս օրերս։

Այն տէրութեան զօրաց Փրինճիփ Վինտիշկրաց զօրապետին 27 երրորդ յաղթանակութեանը նայելով՝ ապստամբ Մաճառները գունդ գունդ առջին անդին ցրւեր են, տէրութեան զօրացը դէմ պատերազմ ընելու կարողութիւննին չէ մնացեր։

Աստի Թօքայի ու Քաշէնպուրկի կողմերը եղած անտառներուն ու լեռներուն նախճիրներուն և այլ ամրոցներու տեղերուն մէջ պահըւըւեր են, ու այն կողմերէն անցնող զօրացը վրայ հրացան պարպելով ու ելլի վնաս տըվեր են։

Օ՚ չէն մէկ քանի ամիս մը ՚ի վեր է որ Էդ բերդը պաշարեր են, բայց բերդին մէջ գտնըւող Մաճառները չըտեսնըւելնուն համար, բերդին չեն կրցեր առնելը։ Օ՚ չնուորներուն մէկ քանին ալ Պալաւեղսուրաէն ըռնած բերդը պաշարելու սկսած են։

Մաճառներուն խիստ շատը Թրանսիլվանիոյ ու Պօսնայի սահմանը գացած են. ուստի նոյն զինուորներուն մեծագոյն մասը՝ այն կողմերն ալ մաքրելու համար Մարոշ քաղաքին ճամբովը Թրանսիլվանիա մտնալու վրայ են։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ կերպ կերպ խռովութիւններ հանելու յաղթնողները՝ դատաստանի պիտի քաշըին, և ինչ կերպ պատժոյ արժան դատըին նէ՝ առանց յապաղման պիտի կրեն։

Այս խռովարարները ինչ մը յանդուգն ու անպարկեշտ մարդիկ իրենց կուսակից ունեցողներուն պատճառաւ՝ առանց դատաստանը Փարիզի մէջ տեսնըւիլը յարմար չը տեսնըւելով, որոշած է որ Ֆրանսայի Պուրժ քաղաքը ատեան մը սահմանըլի ու հոն դատաստան ըլլայ։

Նոր վրայ՝ Ֆրանսայի զօրաց խիստ մեծ զօրապետներէն Մարէշալ Պուժօնը պաշտօնով նոյն քաղաքը գացեր է այս օրերս, ուր տեղ գտնըւող գործակալաց հետ տեսնըւելով՝ ըլլալիք դատաստանը հասկըցըներէն ետև՝ ըսեր է: «Որ Ֆրանսայի բնակիչները ընդհանրապէս պարկեշտ մարդիկ են, բայց Փարիզի մէջ քանի մը հազար յանդուգն մարդիկներ կան, չը վայելեր որ անոնցներուն թշուառութիւն ըլլայ դժնդակ չարիքներ գործելու. եթէ այս յանդուգն մարդիկները առաջիկայ խռովութիւն մը հանելու յանդգնին, խեղճ իր բովը գտնըւող զօրացս վրայնին պիտի յարձակի, ու առանց բանի մը անցնելու արժանաւոր պատիժնին պիտի տայ. հիմա ինքը Լիոն պիտի երթայ ու միշտ Փարիզի քաղաքական վիճակը դիտելով, թէ որ հարկը առնու նէ՝ իսկոյն պիտի տանձաւորէ այն քաղաքը դառնալու»։

ՓԱՐԻԶԻ մէջ ըսեր են որ նորէն քանի մը փոքրիկ բանակ և գէնքարուեստից թանգարաններ ալ ընդարձակէն. բայց ըլլալիք ծախքը քննելով՝ հասկըցեր են որ 23 միլիոն ֆրանկայի կարօտ է, այն որ կառավարութեան գանձատունը չը կրնար պիտի վճարել, որովհետեւ այս միջոցներս բաւական կրցած նեղութիւն ունի. ուստի այս ծախքին մէկ քիչը Փարիզի ազգային պահուստէն պիտի ելլէ, և այս առթիւն համար ալ 3,111,000 ֆրանգ առեր են նոյն պահուստէն։

Յիշեալ քաղաքը բնակող արհեստաւորին մէկը՝ խռովարարներէն քանի մը մարդոց անունները խմացուցեր էր զապթիէներուն, որոնք անցեալները պատահած խռովութիւնը ձեռնամուխ ըլլալով՝ հիմակուհիմա պատժէնին կը կրեն. բայց խմացնող մարդուն տունը արդէն սկսեր են քարկոծելու, նետած քարերը 2—3 հոխայի չափ կան, ու անդադար կը նետուին տանը վրայ. որով տանը մէկ կողմը փլեր է. տանուտէրը իր ընտանիքը ուրիշ տեղ փոխադրելէն յետոյ՝ զապթիէին կիմացընէ։

Աստի տանը բոլորտիքը և տանը անդիմացը գործակալներ կանգնելով՝ մինչեւ երկու շաբաթ շարունակ կապեր, ու կը քննեն որ նետած քարերը մօտ տեղերէն չէն, և իրենց պարմանքը ալ կուգայ որ 2—3 հոխանոց քարերը ինչպէս կրնան հեռու տեղէն հոն հասցընել. որոնք խումբարայի նման անդադար նետըւելով ու անծրեւի պէս տեղալով տանը թաղէթա փէրուէն փլուցեր էին, որ տանը պահպանութեանը համար շինված էր. բայց մարդ վիրաւորված չէր, որովհետեւ հոն բնակող տուրիքէրները գործերնին լմնցնելէն ետեւ՝ քարերը կը նետըւէին։

Այս բանը քաղաքացւոց զարմանքը պատճառելով՝ ամէն մարդ կերթայ նոյն տունը տեսնալու։ Քարկոծողները սա սաժմ ձեռք անցած չեն ու ով ըլլալնին ալ յայտնի չէ։

ՊՐՈՒՍԻԱՅԻ ժողովը արդէն պարապած է Գերմանիական միութեանը վրայօք հաստատելիք սահմանադրութեան յօդուածները շարադրելու։ Ընդհանուր Գերմանիոյ համար կայսր մը ընտրելու երկմտութիւններ են. նաեւ ըսեր են որ կայսերական պաշտօնին որոշեալ միջոցը լմնալէն յետոյ՝ տեղը ով որ յաջորդէ նէ, այն ատենը ժողովականները առանց հրաւիրանաց ներկայանան, որոց առջեւ՝ յաջորդ կայսրը երդում ընէ հաստատելով որ «թէ կառավարութիւնը և թէ բնակչաց պաշտպան պիտի կենայ ու կանոնները անխախտ պիտի պահէ»։ Այս երդումը ընելէն յետոյ իր պաշտօնին ձեռնամուխ ըլլայ. ուրիշ գործակալներն ալ նմանապէս նոյն կանոնները պահպանելու վրայօք երդում ընեն։ Գերմանիոյ մէջ գտնըված 38 տէրութիւն ու կառավարութիւն ժողովներուն մէջ իրենց համար ինչպէս որ երդում ըրեր են, նոյնպէս ալ այս բանին համար երդում ընեն։

Նոյն ժողովոյն Գերմանիական կայսրութեանը վրայօք ըրած նշանակութիւնը՝ Աւստրիոյ տէրութիւնը չէ ընդուներ. ուստի գիր մը խրկեր է այս օրերս ժողովոյն որով կիմացընէ թէ ընդհանուր Գերմանիոյ համար ընտրելիք կայսրը գործադրիք խնամութեան տակը դնելու պայմանաւ՝ Գերմանիական միութեանը հարկաւ չը պիտի ըլլայ։ Նաեւ Հիւսիսային Վիեննաւ կայսրը՝ յիշեալ ժողովոյն ամէն որոշմներն ալ ընդունիր է։

Այնմոլ ժողովին մէջ 550 անդամ կայ, որոց 193ը կօսսակեան են՝ Բրուսիոյ ունկաւթեանը, 110ը՝ Աւստրիոյ ունկաւթեանը, 68ը՝ Պոլինեակի ունկաւթեանը, 26ը՝ Վէրթեմբուրկի կառավարութեանը, 21ը Սոքսոնիոյ կառավարութեանը, դարձեալ 21ը Հաննովրի կառավարութեանը, 19ը Պատէնի գրութեանը։

ԹՕՍԿԱՆԱՅԻ մեծ դուքսը իր մայրաքաղաքը գալով, ու Վիէննա երթալէն ետքը՝ իր հպատակութեան պատմանաց խնդրեննե համար յայտարարութիւն մը հրատարակեր է այսու մտօք. «Իմ նախորդներս Համեմայն ժողովին բնութեանելէն 'ի զատ՝ ուղեցին ալ որ քանի մը պաշտօնեայ խրկեն նոյն ժողովը, որպէս զի անոնք ալ օգնութեան հասնին. ես ասոր համաձայնութիւն չը տուի՝ Աթոռոյն Պապին բանակցութեանց առիթ չը տալու համար, և որպիսութիւնը անոր ալ յայտնեցի. բայց նախորդներս իմ համաձայնութեանս զի մ հաւաքեցին համար մեծաքաղաքը ձգելով՝ Վիէննա փոխադրեցի, որպէս զի չըլլայ որ խառնակութիւն մը ծագի ու քաղաքիս մէջ դժբաղդութիւն մը պատահի. այս անգամ ալ անկարգութիւն մը չըլլալու համար՝ առիկ ալ Համբուրեալ իրաւը վրայ եմ, և կուզեմ որ այս յայտարարութեան օրինակը ամէն տեղ փակցնելով բոլոր բնակչաց տարածուի»։

ԱԶԳԱՅԻՆ

Այժմուէս Սրբազան Պատրիարքին հրամանով Հօր մերոյ՝ այս օրերս բոլոր Առաջնորդաց եկեղեցեաց գրեն օրինակը այս թերթը տպել պատուած զանազան որ հաստատութեան ալ ըմբռնեալ. ասկէ ետքն ըստ որում հոգեւոր գանձն իւր ընդունելով 'ի վերայ ուխտոց, միայն որոնք հոգեւորականք տան 'ի տուն ետ գտնէ պահել պահպանել բոլոր հօտի օրինակն յօժարութեամբ գոյութ։

ՔՐԻՍՏՈՍՈՒ ՍՈՅՑ հեղուկութիւնն և զինուորական պատուելով միանգամ ժողովուրդ մեր Հայոց Ազգի առաւել հակամետ է յարել յօտար ազգս հաւատարմութեան, և ըստ նոսա սիրահարելով մաքրական բնականներու ուսումնական միայն ոչ բաւականանալով, դիւրաւ և զիրենց նոյն ընտանիք ախորժեն, զերբեմն սուրբ անուրծ և անմխալ եկեղեցին թողլով. ուստի եկեղեցական հովիւք մեր Առաջնորդք Ազգ Եպիսկոպոսունք Վարդապետք և Քահանայք արթուն հսկողութիւն առնելով 'ի վերայ բանաւոր հօտին Քրիստոսի, զի մի ոք 'ի փարախէ սրբոյ եկեղեցւոյ մերոյ դուրս ելանէ և անկցի 'ի ժանիս օտարադաւան գայլոց, բաւ զոյսմ գտնելի է անձին՝ ոչ սխալական նախապաշարմութեամբ՝ քան զիրաւութիւն յախուտ հետեւութենէ, յանկարծ 'ի ժամ կարգ սրբոցն՝ քան զաղանութիւն 'ի նմանէ։

Այս ամենայն զգուշութեան քննեցէք, որք մեր ազգային պարտաւորեալ պաշտօնէից բնդ դէմ օտարաց դաւանութեան որոց եկեղեցւոյ մերոյ ժողովեցէք և օրինաւ անհետ արարէք, և յառաջ սրբոյ եկեղեցւոյ մերոյ քարոզեցէք և ուսուցէք նմա. այսպիսի ուսուցմամբ քրիստոնէից, որ բժիշկ անուամբ և կամ աժան գինը վաճառել կամելով մըտանեն 'ի մէջ ժողովրդոց մերոց, և իբրու Աւետարան կամ Հնութեան թարգմանեալ տալով՝ Թուրնագրեն զանխիս անձեց պարզամտաց, մանաւանդ խաբէական բանիւք քաղ դիտեն աւելորդապաշտութիւն է, ասելով՝ բանից բանական ընդհանրականութիւնն Թուղթերը և գիրքերը առեալ, յետոյ այնպիսի անխիղճ գործել առ նոյն գամենայն չարիս, այս է խառնել և առնել զամենայն խռովութիւն սրբոյ եկեղեցւոյ. այլ զոր ինչ Թուղթք կամ սուրբ առնել աներկիւղ ուսուցանեն, յորինաց և կրօնից անմեղ առնել 'ի զխոցն՝ բանին աւանդի լոյս ընդարձակ Հանապազորդ. գՔրիստոսի և սրբազան Առաքելոց բանին, որ ընդհանրականաց կրկնեցին գրեալք և ծանուցեալք են, 'ի վերայ անհաստ անձին միոյ միայնոյ մեկնաբանելով՝ Թերևս զուգել միա Աւետարանին և զԹղթոցն սրբազան Առաքելոց, որպէս ասէ Առաքեալն մարգարէական հոգւով «Եկեսցէ ժամանակ, զի ողջմտութեան վարդապետութեան ոչ անսասցեն, այլ ըստ իւրաքանչիւր ցանկութեանց կուտեսցեն իւրեանց վարդապետս ըստ մարմաջելոյ լսելեաց իւրեանց, և այլն։»

Արդ մեր հովուական պաշտօնն պարտականութիւն է յայտնել փառաւոր ժամանակիս պահել պահպանել զհօտն Քրիստոսի զբանաւոր ոչխարս մեր, զի մի Քրիստոսի Տեառն մերոյ 'ի համբարձութեան պահու պատուէր տանիցեմք։ Այն բժիշկն է գովելի, որ վաղադոյն զգուշանալով զգալուստ ախտին 'ի վերայ անձին իւրոյ և այլոց՝ դեղատուութեամբ զառաջն առցէ և մի թողցէ զօլ ախտն յառաջ քան զի և կցէ ախտից 'ի վերայ ուրուք. նոյնպէս և մեք հոգևոր բժիշկքս՝ արժան աչալրջութեամբ հսկել նկատել և զգուշել 'ի վերայ ժողովրդոց պարտիմք, և ոչ՝ անձամբ անձին պարսաւ տալ ախտին, և է ոչ՝ անդարձ առանց զանցառութեան ծանուցանել վերադասուց եւ կամ բաջակամութեամբ ոչ թէ ինքնիշխանս, որք իբրև առաւելապէս զհաւատոյն Մովսէսի անցեալ առաւելով կըտրեն զգիտնականս և զպարսաւաւորս. որպէս և եղև բուն 'ի Մայրաքաղաքիս, զի նորադանդք գրեթէ ոչնչացեալք են և յետ սակաւուց սինչբոր անդէտ անձինք են ցանցառակի գտանիցին առ ոմն, և յուսամ եմք թէ նոքա եւս արթնացեալ բանիւքումն պըտիկալ եկեղեցւոյն յուղղութիւն. նոյնպէս յարտաքին գաւառս կամ խոյսն վերջացեալ են և կամ վերջանան սրբազան հայրապետութեամբ Համայն վեհափառ վերատեսչութեան խոհեմագոյն աչխատութեամբ։

Տէր Տիրն զօրէ և զգլխաւին պարգեւեսցէ, ինձ բարեխօսն Հոգւոյ առաւօտն ու ատօր վերատեսչաց և Հայոց բարեպաշտ ժողովրդոց մերոց Աթոռոյ և եղելոյ Համայնագօր օգնական և պահապան յամենայն բարի և աստուածահաճոյ գործառնութեան իւրեանց, Ամէն։

Մնամ սրբոյ և եմ խոնարհ բարեմաղթող աղօթարար

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼՍՈՅ
ՊԱՏՐԻԱՐՔ ՅԱԿՈԲ
ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ազգայնովմաքն ծանուցանել Հայկեան Ազգին, ինչպէս Հայոց եկեղեցւոյ տպագիր Ասմանեան մեծապատիւ Տէրութեան տպարանին վերջին նորերին, Լրագրին։

Յամի տեառն 1832ին 'ի Պատրիարգութեան Տ. Ստեփաննոսի Սրբազան Արքեպիսկոպոսի տպագրին Հրամանաւ ակիզբն եղև տպարանութեան այս Լրագրին 'ի տպարանի արքունի. բայց մէկ տարի անցնելէն յետոյ պատճառաւ մը վերջացաւ յառաջ քան Պատրիարգութեան նորին, և տեղը առած կարեն տպագրելու սովորութիւն։

Դարձեալ յամի տեառն 1839ին յառաջին Պատրիարգութեան Տ. Յակոբայ արգասաւոր Սրբազան Արքեպիսկոպոսի վերստին Հրամանն եղև տպագրութեան նորին 'ի նոյն տպարանի. սակայն երեք տարի անցնելէն յետոյ՝ ոչ ինչ պատճառաւ վերջացաւ 'ի Պատրիարգութեան Տ. Աստուածատրոյ Սրբազան Արքեպիսկոպոսի, և տեղը սանդերքն տպարանն արգելցաւ։

Բայց յամի տեառն 1846ին 'ի Պատրիարգութեան Տ. Մատթէոսի Սրբազան Արքեպիսկոպոսի՝ տպագրութեան վերոյ յաւելանաւ, որպէսզի Անպարտական տպարանն՝ մեծի Տէրութեան կրկին Հրաման եղև որ ազատ հետև վերբերեալ ձևովն վերաշէն Հայերէն գրով յարմարուի տարի յԱրքունեան տպարանը, և բնաւ մի ունութիւն չըլլայ՝ ինչպէս որ յառաջները քանի մը անգամ եղած է. Ուստի յաս հրամանի նորին որ կայ 'ի ձեռս մեր, 'ի յորն առաւ մինչև ցայսօր սկսեցինք տպագրել զայն. և այն հրամանաւ ալ 'ի շառէ այն ժամանակէն տպած Լրագրերնուս մէկէն մէջը յիշեցինք. այժմ միայն մեր սրտին բաղձանքը առաւելս յայտնելու համարձակութիւն կը խնդրեմք ձեր ամենեցուն բարեմտութեան պաշտպանութեան։

Արդարև մինչև ցարդ՝ միշտ երևելի Լրագրոց նման մեր Լրագրին գրերուն ձեր յար մեր չըլլալուն՝ ուրիշ հարկաւոր ու զուարճալի և գեղեցիկ բաներու վրայ՝ որոնք մեծի Տէրութեան և կամ այլոց ազգաց գէմ չեն, անգիտութիւն սակայն թէ և Ազգութիւն ունինք, չենք կրնար տպագրել. ասկէ 'ի վերուց անոր ազգայնութեան եւանդն օգնալ ու Հայրենասէր նախանձով վառուած կը ցանկայինք որ կը փափագինք որ լաւագոյն տպագրենք պատճառ յառաջադիմութեանց, որ այժմ ազնուականութեամբ ազգին բարձրոյ նորատէն գիրքով իւր բարեկարգելով կը ծանուցանեմք Ձեր Ազնուականութեանը, թէ այսուհետև ինչ բան որ այս Սուրբ հանդակ կուտանց կողմանէ Լրագրերնուս մէջ յառաջ կը կուտան Հրատարակել, կրնայ ձեր տպել տալ և ոչ թէ ամենն մէկ տարին այսպան փոքր Համար յանձնելով։

Ասոր ալ այս կամենամ բոլոր Քրիստոնեայ Հայոց ու կաթողիկոց, թէ բայց Տէրութեան կարգաւ 'ի վաղուց անտի առանձնեկերտն այս Լրագիր, ուրիշ ալ որոյ կը յանկայ նորէն գրելով առանց, թող Հրամայէ Մահմուտ փաշայ Վեզիրին խոսք Ազգային գրասանեցը՝ որ անկոյ սարեկան գինը 120 դրուշ և կամ վեց ամսեայ գինը 60 դրուշ կանխիկ վճարելով իւր անուանը սահման մը կընդունի, որով յամի տեառն 1849 յարգիլ առաջին սկսեալ մինչև տարեգլուխն յաւ րանակ այս Լրագիրը իւր ձեռքը Հասնելուն կը խոստանամք։

Ի ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՊՕՂՈՍԻ ԱՐԱՊԵԱՆ ԱՊՕՒՋԵԽՑԻՈՅ